

Hafta 13:

Yassıada Yargılamaları

14 Ekim 1960'da başlayan ve on bir ay kadar süren Yassıada yargılamaları, olağanüstü koşullarda kurulmuş ve olağanüstü yetkilerle donatılmış bir mahkeme tarafından yürütülen, yalnızca 27 Mayıs askeri darbesi ile iktidarına son verilen son Demokrat Parti hükümetinin değil geriye dönük olarak tüm Demokrat Parti hükümetlerinin eylem ve kararlarının büyük oranda siyaseten yargılandığı ve Demokrat Parti ile çeşitli şekillerde ve düzeylerde ilişkisi olmuş kişilerin siyasetten men edilmekten müebbet hapse ve hatta idama uzanan geniş bir skala üzerinde dağılan çeşitli cezalara çarptırıldıkları bir sürece işaret eder. Bu süreçte çoğunluğu yargılamaya tabi tutulan figürlerin siyaseten kamuoyu gözünde itibarsızlaştırılması ve kişisel ve özel hayatları üzerinden küçük düşürülerek güvenilir siyasi karakterler olma niteliklerini yitirmelerine yol açılması gibi motifler, yargılananların Yassıada'daki hapis sürecindeki gündelik hayatlarının filme çekilip **Düşükler** adı altında sinemalarda gösterime sokulması durumunun da gösterdiği üzere son derece barizdir.

Kamuoyuna açık olarak yapılan 200'den fazla celsenin görüldüğü toplam 19 davadan ilki Köpek Davası olarak bilinen ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir cumhurbaşkanının yargılandığı davadır. Davanın konusu Afganistan Kralı'nın, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hediye ettiği Afgan tazısı cinsi bir köpeğin Bayar tarafından Atatürk Orman Çiftliği'ne satılarak elde edilen parayla bir köye çeşme yaptırılmasına ilişkindir. Devlet başkanı sıfatıyla kendisine takdim edilen bir hediyein satışıyla kişisel çıkar elde edilmesi ve çeşme yaptırılan köyün Demokrat Parti'ye siyasi desteğinin sağlanması gibi suçlamalarla yargılanan Bayar bu davadan beraat etmiştir.

Siyasi ve kişisel itibarsızlaştırma unsurunun belirgin olduğu ve sansasyonel etki yaratacağı hesaplanmış bir diğer dava Bebek Davası olarak bilinir ve Başbakan Adnan Menderes'in özel hayatına ilişkin kimi konuların suç içerdiği iddia edilen veçhelerinin tartışıldığı bir dava olarak kayıtlara geçmiştir. Menderes ve birlikte yargılandığı isimler bu davadan beraat etmişlerdir.

6-7 Eylül Olaylarının meydan gelmesinde ve/veya kontrol altına alınamamasında sorumluluğu olduğu iddia edilen siyasetçilerin ve bürokratların yargılandığı davada sanıklardan çoğu hakkında beraat kararı verilmiş ancak Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin

Rüştü Zorlu ve İzmir Valisi Kemal Hadımlı sözü edilen olaylarda oynadıkları ileri sürülen rol nedeniyle mahkûm edilmişlerdir.

Vinileks Şirketi Davası, Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın Başbakan Adnan Menderes ile birlikte yargılandığı ve adı geçen şirkete bir devlet bankasından usulsüz kredi sağlandığı iddiasına dayanan davadır ve mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.

Arsa Davası olarak bilinen bir diğer davada Tarım Bakanı Nedim Ökmen özel mülkünde bulunan bir kısım arazilerin çok yüksek fiyatlarla devlete satışı yoluyla usulsüzlük yapmak suçlamasıyla yargılanmış ve mahkûmiyet almıştır.

Ali İpar Davası, İpar Transport Şirketi'nin, gemi ithalinden sorumlu komisyona Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu tarafından yapılan baskı sonucu, usulsüz kredi kullanımından fayda sağladığı ve ülke dışına döviz kaçırdığı iddiasına dayanan bir davadır ve mahkûmiyetle sonuçlanmıştır.

Başbakan Adnan Menderes ve Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un yargılandığı Örtülü Ödenek Davası Başbakanlığa tahsis edilmiş olan örtülü ödeneğin çeşitli zamanlarda kanunsuz şekilde sarf edildiği iddiasına yaslanan bir dava olup yargılananların mahkûmiyetiyle sonuçlanmıştır.

Radyo Davası olarak bilinen bir diğer davada Başbakan Adnan Menderes ve kendisinin hükümetlerinde görev yapmış çok sayıda eski bakan, devletin tekelinde bulunan ve kamusal amaçlara tahsis edildiği var sayılan Radyo'nun Demokrat Parti'nin siyasi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanıldığı, muhalefetin Radyo'dan yayın yapma hakkının elinden alındığı ve toplumsal huzur ve barışın Radyo yayınlarıyla bozulmasına yol açacak tarzda partizanca hareket edildiği gibi suçlamalarla yargılanmış ve mahkûm olmuşlardır.

Anayasayı İhlal Davası adı altında görüşülen davada 1951 yılından 1960 yılına kadar uzanan zaman aralığında görev yapmış Demokrat Parti hükümetlerinin anayasayı ihlal ettiği ileri sürülen çeşitli icraatları yargılanmıştır. Bunlar arasında ilki 1951'de ve ikincisi 1953 yılında CHP'nin mallarına el konulması ve Halkevlerinin de kapatılması sonucunu doğuran yasaların çıkarılması, 1953 yılında hükümete yüksek yargı organları mensuplarına ve üniversite öğretim üyelerine yönelik re'sen emekli etme hakkı kullanabilmesi yetkisi tanıyan yasanın çıkarılması, 1954 yılında Kırşehir'in ilçe statüsüne indirilmesi, 1954 ve 1957 yıllarında yürürlükteki seçim

yasalarında muhalefetin hareket ve ifade özgürlüklerini kısıtlayacak tarzda düzenlemeler içeren değişikliklerin yapılması, 1960'da Tahkikat Komisyonunun kurulması, olağanüstü yetkilerle donatılması ve bu komisyona tanınan yetkiler dolayısıyla anayasanın geçersiz hale getirilmesi gibi hususlar bulunmaktadır. Bu davada yargılanan sanıkların bir kısmı müebbet hapse mahkûm edilirken bir kısmı için ise idam cezası verilmiştir.

Yukarıda sayılan konuların dışında Geyikli ve Yeşilhisar olayları ve 28-29 Nisan öğrenci olayları da dava konusu haline getirilmiş, bu olayların yaşanmasında rolü olduğu ileri sürülen sanıklar yargılanmış ve çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Keza toplumsal huzur ve barışı bozacak şekilde toplumun belli bir kesiminin diğer kesimleri üzerinde tahakkümünü sağlama amacına dönük olarak kurdukları bir örgüt olmakla itham edilen Vatan Cephesi ve o çerçevede hayata geçirilen uygulamalar da Yassıada mahkeme sürecinde görüşülen konular arasındadır ve çok sayıda ismin mahkûmiyetiyle sonuçlanmıştır.

Anayasanın halk oylamasına sunulmasından iki ay kadar sonra, 15 Eylül 1961'de Yassıada yargılamalarının sona erdiği ilan edilmiştir. Açıklanan karara göre 592 sanıktan 123'ü beraat etmiştir. 31 sanık müebbet hapis ve 15 sanık da idam cezasına çarptırılmıştır. Yassıada Mahkemesinin verdiği idam kararlarının geçerlilik kazanması Milli Birlik Komitesi'nin nihai onayına bağlanmıştır. Mahkemenin verdiği 15 idam kararından sadece 4'ü oy birliği ile verilmiş olduğundan MBK oybirliği ile verilmiş olan bu 4 idamı onaylamıştır. Onaylanan kararlardan birisi eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar hakkında olduğu ve kendisi altmış beş yaşını geçmiş bulunduğu için mahkemenin kararı MBK tarafından müebbet hapse çevrilmiştir. Geriye kalan üç idam kararı MBK tarafından oy birliğiyle değil oy çokluğuyla onaylanmıştır ve eski başbakan Adnan Menderes, eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya aittir. Zorlu ve Polatkan 16 Eylül 1961'de, Menderes ise 17 Eylül 1961'de idam edilmişlerdir. 1990 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce çıkarılan bir kanunla her üç ismin itibarlarının iade edilmesine karar verilmiş ve naaşları İstanbul'da bir anıt mezara nakledilmiştir.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları, TBMM Kütüphanesi, Açık Erişim Koleksiyonu

Ümit Özdağ, Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri- 27 Mayıs İhtilali, Boyut Yayınları, İstanbul, 2004.